

Nr 94

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotlagen den 25 maj 1962 (nr 256), m. m.; given Stockholms slott den 29 mars 1968.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotlagen den 25 maj 1962 (nr 256),
- 2) lag om fortsatt giltighet av placeringskvotlagen den 25 maj 1962 (nr 257),
- 3) lag om fortsatt giltighet av ränteregleringslagen den 25 maj 1962 (nr 258).

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att den kreditpolitiska beredskapslagstiftningen erhåller fortsatt giltighet t. o. m. den 30 juni 1971.

Förslag
till
Lag
om fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotslagen
den 25 maj 1962 (nr 256)

Härigenom förordnas, att likviditets- och kassakvotslagen den 25 maj 1962, som enligt lag den 26 maj 1965 (nr 210) gäller till och med den 30 juni 1968, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1971.

Förslag
till
Lag
om fortsatt giltighet av placeringskvotslagen den 25 maj 1962 (nr 257)

Härigenom förordnas, att placeringskvotslagen den 25 maj 1962, som enligt lag den 26 maj 1965 (nr 211) gäller till och med den 30 juni 1968, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1971.

Förslag
till
Lag
om fortsatt giltighet av ränteregleringslagen den 25 maj 1962 (nr 258)

Härigenom förordnas, att ränteregleringslagen den 25 maj 1962, som enligt lag den 26 maj 1965 (nr 212) gäller till och med den 30 juni 1968, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1971.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 8 mars
1968.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotslagen, m. m.*, och anför.

Den kreditpolitiska beredskapslagstiftningen, som i huvudsak fick sin nuvarande utformning år 1962, består av likviditets- och kassakvotslagen, placeringskvotslagen och ränteregleringslagen, alla av den 25 maj 1962 (nr 256—258). Lagarna är tidsbegränsade och gäller efter förordnande om fortsatt giltighet genom lagar den 26 maj 1965 (nr 210—212) t. o. m. den 30 juni 1968. Lagarna får tillämpas först efter förordnande av Kungl. Maj:t. Förordnande förutsätter framställning av fullmäktige i riksbanken och kan meddelas i den mån det prövas erforderligt för att uppnå vissa syften, som anges i de olika lagarna. Genom kungörelsen den 15 december 1967 (nr 745) med förordnande enligt likviditets- och kassakvotslagen förordnade Kungl. Maj:t om kassakvot för bankaktiebolagen. Kungörelsen upphävdes två månader senare (1968:39). I övrigt har inget förordnande meddelats med stöd av lagarna, men i viss utsträckning har överenskommelser av motsvarande innebörd träffats mellan riksbanken och kreditinrättningarna.

I fråga om det närmare innehållet av bestämmelserna i likviditets- och kassakvotslagen, placeringskvotslagen och ränteregleringslagen hänvisar jag till prop. 1965: 98 s. 4—7.

Fullmäktige i riksbanken har i skrivelse den 11 januari 1968 hemställt om förlängd giltighet av de nämnda lagarna till utgången av juni 1971. Enligt fullmäktige fullgör lagarna en beredskapsfunktion särskilt genom att de utgör grund för de av riksbanken upprätthållna kreditpolitiska arrangemangen på berörda områden.

Över riksbanksfullmäktiges framställning har, efter remiss, *yttranden* avgetts av bankinspektionen, försäkringsinspektionen, postverket, fullmäktige i riksgäldskontoret, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksför-

eningen, Sveriges jordbrukskassaförbund, Svenska försäkringsbolags riksförbund och Folksam.

Bankinspektionen, försäkringsinspektionen, postverket och fullmäktige i riksgäldskontoret anser en beredskapslagstiftning på det kreditpolitiska området alltså behövlig och har inget att erinra mot den föreslagna förlängningen av lagarna.

Sveriges jordbrukskassaförbund, som inte heller motsätter sig en förlängning av lagarna understryker, att lagarna enbart bör vara beredskapslagar, avsedda att användas uteslutande i verkligt kritiska situationer.

Folksam har ingen erinran mot en förlängning av ränteregleringslagen men vill understryka att ränteregleringen inte får låsa fast räntorna vid en för marknadsläget främmande nivå. Kreditpolitiken bör inte hindra försäkringsbolagen att placera sitt kapital i olika kreditlag och med hänsyn därtill tillämpa de räntesatser som gäller på kreditmarknaden.

Svenska bankföreningen vill inte motsätta sig en förlängning av likviditets- och kassakvotslagen men hemställer att maximitalet för kvoterna sänks, för likviditetskvot till 35 % och för kassakvot till 10 %.

Däremot avstyrker bankföreningen förlängning av placeringskvotslagen. En direkt prioritering av vissa kreditbehov är i längden inte förenlig med en sund samhällsekonomi. Erfarenheten visar nämligen att den bästa ekonomiska utvecklingen vinnas, om produktionsfaktorerna kapital och arbete fritt kan söka sig till de mest räntabla projekten.

Inte heller beträffande ränteregleringslagen bör enligt bankföreningen någon förlängning komma i fråga. En reglering av räntorna på kreditinrättningarnas utlåning skulle lätt få till följd att de tillgängliga kreditresurserna inte blir fördelade på det sätt som från samhällsekonomisk synpunkt är mest önskvärt. En räntemaximering på inlåningssidan skulle på grund av tillgången på andra placeringsmöjligheter knappast, framhålls det, utgöra något väsentligt hinder för en allmän ränteglidning. Enligt bankföreningens mening föreligger det inte något behov av en lagregel om emissionskontroll. I den mån det anses nödvändigt att emissionsverksamheten blir föremål för en planering, där de skilda behoven avvägs mot varandra, bör en sådan kunna åstadkommas genom ett fritt samråd mellan riksbanken och de emitterande affärsbankerna.

Svenska sparbanksföreningen avstyrker en förlängning av lagstiftningen. Föreningen erinrar om att den i sitt yttrande över det utredningsförslag som föregick 1962 års lagstiftning framhöll att anledning saknades att stifta likviditets- och kassakvotslagar för sparbankerna och att placeringskvotsregler i lagstiftningens form var opraktiska och kunde hindra bättre och smidigare lösningar. Sparbanksföreningen ställde sig mot denna bakgrund avvisande till en lagstiftning enligt utredningens förslag. Samma uppfattning anförde föreningen, framhåller den, i sitt yttrande år 1964 över den då föreslagna förlängningen av lagarnas gillighetstid. Sparbanksföreningen finner nu inte

skäl att ändra sin tidigare inställning. Tvärtom bekräftar enligt föreningens mening utvecklingen på kreditmarknaden under de senaste åren antagandet, att en effektiv penningpolitik kan bedrivas med de medel som riksbanken i övrigt förfogar över. Exempel härpå är den underhandsöverenskommelse om bostadsfinansieringen som gällde för år 1967 — ett år under vilket bostadsbyggandets finansiering trots en rekordstor byggnadsvolym fungerade smidigare än under tidigare år. Den förskjutning på kreditmarknadens efterfrågesida, som samtidigt inträffat och som inneburit att näringslivet fått behov av och tilldelats en absolut och relativt kraftigt ökad andel av kreditgivningen, innebär ett ytterligare skäl för föreningen att ställa sig avvisande till en placeringskvotslagstiftning, som ensidigt syftar till att garantera bostadssektorns kreditbehov.

Även *Svenska försäkringsbolags riksförbund* ställer sig avvisande till en förlängning av lagstiftningen och erinrar om att förbundet avgett remissyttranden dels den 15 september 1960 över förslaget till placeringskvotslag, dels den 8 januari 1962 över förslaget till ränteregleringslag, dels den 26 november 1964 över förlängd giltighet av lagstiftningen. Förbundet avstyrkte såväl införandet av de nämnda lagarna som förlängning av då gällande ränteregleringslag. Vad då sades gäller alltjämt och snarast med än större styrka. Lagstiftning av det slag, som placeringskvots- och ränteregleringslagarna representerar, är onyanserade instrument som, om de satts i kraft, snarast skulle ha motverkat den utveckling, delvis byggd på önskvärd flexibilitet, som kreditmarknaden på senare år uppvisat. Det mest funktionella enligt riksförbundet är en fortlöpande dialog mellan myndigheterna och kreditinstituten, där en sammanjämkning kan ske av — såvitt avser riksförbundets område — försäkringstagarnas intressen och de samhällsekonomiska intressena i stort. Härtill kommer att utvecklingen på det internationella området är sådan att en placeringskvots- eller en ränteregleringslag inte kan förutsättas finna plats i ett framtida system. Riksförbundet hänvisar härvid särskilt till de för skadeförsäkringsområdet föreslagna direktiven för upprättande och drivande av försäkringsrörelse inom den gemensamma marknaden. Enligt detta förslag synes inte möjligt att upprätthålla en lagstiftning av nu ifrågasatt slag.

Departementschefen. Det är en nödvändig förutsättning för en effektiv ekonomisk politik att det allmänna genom sina penningpolitiska organ har möjligheter att påverka den totala kreditvolymen och kreditfördelningen i samhället och också priset på kredit. De traditionella medlen härför som stått till riksbankens förfogande är diskontoförändringar och marknadsoperationer, dvs. köp och försäljning av värdepapper. Det allmänna förfogar även över andra medel av kreditpolitisk och finanspolitisk karaktär, som är av betydelse för konjunkturstabilisering och för fördelning av samhällets resurser. Sålunda ingår bland de kreditpolitiska instrumenten möj-

ligheten att ställa krav på bankernas likviditet och kassahållning och därmed påverka likviditetsförhållandena i banksystemet. Lagstiftningen angående placeringskvoter ger möjlighet att differentiera kreditpolitikens verkningar när det gäller inriktningen på olika kreditändamål, främst i syfte att tillgodose bostadsproduktionens och statens finansieringsbehov. Genom lagstiftningen om räntereglering och emissionskontroll har statsmakterna fått ökad möjlighet att påverka räntebildningen och att säkerställa tillräckligt utrymme på kapitalmarknaden för sådan upplåning som är särskilt angelägen från allmän synpunkt.

Vad man ytterst avser med dessa penningpolitiska ingripanden är att genom förändringar i utbud och efterfrågan av kredit påverka efterfrågan på varor och arbetskraft. Lagstiftningen har karaktär av beredskapslagstiftning och har hittills behövt sättas i tillämpning endast under en kort period och då i begränsad utsträckning. Jag syftar på det förordnande om kassakvoter för bankaktiebolag som Kungl. Maj:t meddelade den 15 december förra året och upphävde den 16 februari i år. De syften lagstiftningen avser att tillgodose har i övrigt kunnat förverkligas genom överenskommelser mellan riksbanken och kreditinstituten. Lagstiftningen har otvivelaktigt därvid varit av betydelse för att sådana överenskommelser kunnat uppnås.

Den kreditpolitiska beredskapslagstiftningen, som fick sin nuvarande utformning år 1962 bortsett från en senare ändring i ränteregleringslagen, gäller efter förordnande om förlängd giltighet år 1965 till utgången av juni 1968. Riksbanksfullmäktige har funnit lagstiftningen behövlig även efter den 30 juni i år och har därför hemställt om förlängd giltighet av likviditets- och kassakvotslagen, placeringskvotslagen och ränteregleringslagen under ytterligare tre år.

I samband med den kreditpolitiska lagstiftningen år 1962 och år 1965 redovisade jag utförligt i prop. 1962: 52 och 143 resp. 1965: 98 mina synpunkter på behovet av en sådan lagstiftning. De motiv för den ifrågavarande lagstiftningen som redovisades vid dessa tillfällen är i allt väsentligt alltjämt bärande.

Det kan knappast bestridas att en beredskapslagstiftning om likviditets- och kassakvoter i vissa lägen är ägnad att förstärka penningpolitikens effektivitet. Redan möjligheten att på detta sätt påverka kreditströmmen i samhället kan antas verka i riktning mot en genomsnittligt lägre räntenivå än den som skulle ha gällt, om denna möjlighet saknats. Genom kvotsättningen kan i ej oväsentlig utsträckning förhindras att bankernas kassa och övriga likvida medel blir underlag för en inte önskvärd kreditutvidgning. Med stöd av Kungl. Maj:ts förordnande om kassakvot den 15 december 1967 meddelade riksbanken föreskrifter som innebar att de fem största bankaktiebolagen fr. o. m. den 2 januari 1968 skulle ha minst 2 % och övriga banker minst 1 % av sin inlåning från allmänheten inneslående på checkräk-

ning i riksbanken. Detta var en av de åtgärder, som vidtogs för att hindra en ytterligare valutautströmning till följd av den brittiska devalveringen.

En förlängning av placeringskvotlagen har avstyrkts av bl. a. Svenska bankföreningen. Föreningen anser att den bästa ekonomiska utvecklingen inte vinnns genom en direkt prioritering av vissa kreditbehov utan genom att produktionsfaktorerna kapital och arbete tillåts att fritt söka sig till de mest räntabla projekten. Andra remissinstanser gör liknande uttalanden. Jag vill understryka att lagens syfte är att i ansträngda lägen skydda statens och bostadsbyggandets kreditbehov. Ett sådant skydd anser jag inte kunna undvaras. Även placeringskvotlagen har karaktär av beredskapslagstiftning, avsedd att tillämpas endast under utomordentliga förhållanden. Lagstiftningens undantagskaraktär är sålunda starkt markerad. I första hand bör utnyttjas möjligheter att genom samråd och överenskommelser mellan riksbanken och kreditinstituten säkerställa en tillfredsställande placeringsfördelning. Lagstiftningen bör inte utnyttjas förrän andra möjligheter uttömts.

Ränteregleringslagen fyller en beredskapsfunktion av samma slag som de båda förut nämnda lagarna. Att bestämmelser av den innebörd som ränteregleringslagen omfattar har betydelse står enligt min uppfattning klart. Svenska bankföreningen har i sitt yttrande anfört att en reglering av kreditinrättningarnas utlåningsräntor lätt skulle kunna få olyckliga verkningar på kreditfördelningen. I yttrandet framhålls också att en räntereglering på inlåningssidan knappast utgör något väsentligt hinder för en ränteglidning. Självfallet måste räntereglerande ingrepp vidtas på sådant sätt att man undviker de skadliga verkningar som kan uppstå om man upprätthåller en räntenivå eller räntestruktur som på längre sikt inte svarar mot marknadsläget. Jag anser att en lagstiftning om räntereglering i vissa lägen dock utgör ett värdefullt komplement till de övriga penningpolitiska medlen. Det samma gäller de bestämmelser om emissionskontroll som finns intagna i ränteregleringslagen. Emissionskontrollen tjänar syftet att möjliggöra kontroll över räntesättningen för nyemitterade obligationer, vilket är av betydelse för den allmänna räntepolitiken. Emissionskontrollen syftar härutöver till att möjliggöra en prioritering till förmån för statens och bostadsbyggandets kreditbehov.

Under hänvisning till det anförda vill jag förorda en ytterligare förlängning av likviditets- och kassakvotlagen, placeringskvotlagen och ränteregleringslagen. Förlängningen bör lämpligen avse tiden till halvårsskiftet 1971.

Bankföreningen har i sitt yttrande framfört önskemål om sänkning av maximitalen för likviditetskvot från 50 till 35 % och för kassakvot från 15 till 10 %. Jag vill med anledning härav erinra om att maximitalen ingår i en beredskapslagstiftning som är avsedd att gälla tre år framåt och som är avsedd att tillämpas endast i speciella lägen. De fastställda kvottalen måste

därför vara så avvägda, att maximikvoter inte kan förutses bli uppnådda under mer normala förhållanden utan att de ger erforderligt handlingsutrymme i kritiska situationer. Jag anser därför att kvottalen inte bör sänkas.

I enlighet med det anförda har inom finansdepartementet upprättats förslag till

1) lag om fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotlagen den 25 maj 1962 (nr 256);

2) lag om fortsatt giltighet av placeringskvotlagen den 25 maj 1962 (nr 257);

3) lag om fortsatt giltighet av ränteregleringslagen den 25 maj 1962 (nr 258).

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som bilaga.¹

Jag hemställer, att lagrådets utlåtande inhämtas enligt 87 § regeringsformen över lagförslagen genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

¹ Bilagan, som är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har utslutits här.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 25 mars 1968.

N ä r v a r a n d e :

f. d. justitierådet	LIND,
justitierådet	ALEXANDERSON,
regeringsrådet	RINGDÉN,
justitierådet	WESTERLIND.

Enligt lagrådet den 21 mars 1968 tillhandakommet utdrag av protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 8 mars 1968, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till 1) *lag om fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotlagen den 25 maj 1962 (nr 256)*, 2) *lag om fortsatt giltighet av placeringskvotlagen den 25 maj 1962 (nr 257)* och 3) *lag om fortsatt giltighet av ränteregleringslagen den 25 maj 1962 (nr 258)*.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av t. f. kanslirådet K. Malmgren.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 29 mars 1968.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets utlåtande över förslag till

- 1) lag om fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotlagen den 25 maj 1962 (nr 256),
- 2) lag om fortsatt giltighet av placeringskvotlagen den 25 maj 1962 (nr 257),
- 3) lag om fortsatt giltighet av ränteregleringslagen den 25 maj 1962 (nr 258).

Föredraganden upplyser, att lagrådet lämnat lagförslagen utan erinran och hemställer att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga förslagen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten